Any IV. Barcelona 31 de Maig de 1874. Núm. 15.

LA RENAXENSA,

PERIÓDICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 10, 20 Y ÚLTIM DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. . . . . 9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.° 32, primer pis.	Los subscriptors per ratlla. . 1/2 Ral.
Al estranger, tres mesos. . 13 »		Los no subscriptors per id. . 1 »
Ultramar, tres mesos. . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus convencionals.
Un número sol. . . . . 1 »		

SUMARI.

Noticia d' alguns poblats arqueológichs de la provincia de Gerona; per *Joaquim Botet y Sisó*.—La reyna del cor meu (poesía); per *Francesch Pelay Briz*.—L' Engadina y 'l ladin que allí 's parla; per *Joseph Balari y Jovany*.—Jo á mí (poesía); per *Damás Calvet*.—Laboratori del pagés; per *Lluis Justo y Villanueva*.—Caliu (poesía); per *Anicet de Pagés de Puig*.—La Dona blanca; per *Maria de Bell-lloch*.—L' amor de la Cristiana (poesía); per *Joan Batista Ferrer*.—Jochs Florals; per *Joseph Roca y Roca*.—Cartell de la «Société des langues romanes».—Novas.

Folleti.—Historia de Banyolas (continuació); per *Pere Alsius*.—Julita (continuació); per *Martí Genís y Aguilar*.

NOTICIA

D' ALGUNS POBLATS ARQUEOLÓGICHS DE LA PROVINCIA DE GERONA.

SOLIUS.

En lo terme de Solius de la Vall d' Aro (1), á la distancia d' una hora escassa de la Iglesia del poble y al S. O. de la mateixa, se trova al cim d' una escarpada montanya una petita plana, inclinada al N., coneguda ab lo nom de *plana basarda* (com qui diu paurosa ó feréstega) en la qual se mostran obertas en lo duríssim granet de que está formada la montanya, bon nombre de sitjas (*silos*), la major part plenas de pedras y de terra.

En las duas visitas qu' hem tingut ocasió de fer á dita plana, gracias á la franca y esquisida hospitalitat del senyor Boada, son propietari; la primera en companyía de n' Enrich Girbal y d' En Francisco Franquesa, abdos colaboradors de La Renaxensa, y l' altre ab la d' En Francesch Martorell y Penya, intel-ligent aficionat á las cosas antigas, poguerem examinar las vuyt ó nou de ditas sitjas que poden estudiarse ab mes comoditat, quasi exactament iguals á las que 's trovan en las ruinas de l' antiga *Olerdúla*, St. Miquel d' Erdúl prop de Vilafranca del Panadés, segons va assegurarnos l' avans citat Sr. Martorell que las té ben conegudas.

Totas ellas tenen la boca ú obertura circular qual diámetre varia de 0'55 á 0'65 metres, á escepció d' una qu' ab tot y esser molt malmesa sembla haverla tinguda quadrangular. Sa figura interior es ovalada, variant sa major amplaria de 1'85 á 2'30 metres y sa fondaria sempre major, es impossible determinarla per no havernhi cap de ben neta. En la boca de las mes conservadas se descobreix lo encaix quadrat pera adaptarhi la pedra ó rajol que probablement las tapava pera preservar de las inclemencias del temps los grans que dins d' ellas se servavan. També varem notarhi que bona part de ditas sitjas se trovan disposadas en filera.

A l' indicació de despoblat arqueológich que las sobre ditas sitjas clarament mostravan, vingueren luego á juntarse los trenchs y excavacions practicats en la roca viva, un xich mes amunt fins á arribar al cim de la montanya y l' extraordinaria abundancia de fragments de terrisa antiga que cubreixen tot lo restant de la *plana basarda*; colls, nansas y puntas d' ámforas, restos de tégulas, vasos, catinos, etc., tota de fabricació molt basta y quasi sens cap adorno ó ab senzills dibuixos de ratllas, fetas ab un puntxó. També va assegurarnos lo senyor Boada haverhi trovat trossos d' objectes de metall, ja del tot oxidats y fa molt temps un busto de pedra tosca de dolentíssim dibuix.

Es induptable, donchs, l' existencia d' una antiga població, pot ser *ibérica* (1) y quan menys *romana* al cim de la *plana basarda*, població fins ara completament desconeguda y á la que no pot aplicarse cap dels noms de las citadas com á propias d' aquest pais pels historiadors y geógrafos antichs. Lo territori en que está situada cau, en nostre concepte, dintre 'ls límits de l' *Indigecia*, puig se trova al N. del Cap de Tossa.

Avans de deixar lo poble de Solius just es fer menció de son *castell*, del qual quedan ben pocas ruinas de l' época *feudal* essent notables unas ane-

(1) Forma Ajuntament junt ab Sta. Cristina d' Aro; té 28 casas, 30 vehins y 220 habitants y está á 27 kilómetres de Gerona. *Quintanilla, provincia de Gerona.*

(1) Vide. Apuntes históricos sobre Olerdúla por D. M. Milá y Fontanals, en el tom. II de las Memorias de la Real Academia de Bonas Lletras de Barcelona.

llas practicadas en la mateixa roca sobre que está assentat, destinadas probablement á fermar los caballs. La fábrica actual fóu construida durant la passada guerra civil al objecte de servir de refugi als habitants del poble, cas de veurerse atacats.

VILABLAREIX.

A l' extremitat occidental del pla de Girona, en la petita població de Vilablareix va descubrir D. Juliá de Chia, l' any 1847 (1), un *sepulcre romá*, consistent en un edifici de planta quadrangular, fet tot d' una argamassa composta de cals y fragments de rajol y de pedra basáltica. Está dividit en dos cossos ó pisos: lo de baix ó sia la cambra propiament funeraria, destinada á contenir las ollas cinerarias, sarcófagos, vasos lacrimatoris y demés últimas ofrenas, está tencat per tots costats y cobert per una volta de rajols molt groixuts, al centre de la qual devia estar practicada l' única obertura pera poder baxarhi; lo de dalt, conté una estancia coberta per un arch en plena cimbra y oberta totalment pel costat que mira á Llevant, destinada segons se creu (2) als individuos de la familia del finat, que en ella practicavan, sobre la tomba dels seus, certas ceremonias religiosas; no depositantse may en dita estancia cap urna ni altre receptácul funerari. Dessota d' esta obertura, en la fatxada, s' observa perfectament el vuyt deixat en l' argamassa per la lápida sepulcral que devia contenir los noms de las personas quals despullas en lo sepulcre estavan depositadas y pot ser també, com succeheix en moltas de sa classe, lo de la persona que los hi havia aixecat aquest monument y los motius que l' havian mogut á ferho ¡Llástima que ni rastre quedi d' aquesta lápida, y que sia perduda la molta llum que podia donar, tant sobre l' época de la construcció d' est sepulcre, quant sobre l' existencia d' alguna població antiga péls encontorns de Vilablareix, y del nom que tenia, omés péls historiadors antichs y qui sap si pera sempre mes desconegut!

Las dimensions de l' edifici qu' acabem de descriure son 7 metres d' alsaria per 4 d' amplaria y 3 de fondo. Respecte de sa calificació no creyem puga aplicárseli ab plena propietat lo nom de *columbarium* (3), que designa un petit ninxo pera contenir una parella d' ollas cinerarias practicat dintre las cambras sepulcrals, sino millor lo de *sepulcrum*, aplicat á tot edifici sepulcral que sens tenir la magnificencia y luxo dels *mausolei*, era de proporcions majors que las que acostumavan á tenir los *sarcófagos* (4). Per sa forma ó disposició general, encar que molt mes senzill, te certa semblansa lo de Vilablareix ab lo conegut ab lo nom de *sepulcre dels Scipions* que 's trova prop de Tarragona.

A poca distancia d' est sepulcre en lo marge d' un camp varem trovar ab En Francisco Vinyas alguns fragments d' ollas cinerarias, un dels quals contenia encara cendras, y altres trossos de cerámica antiga que dipositarem en lo Museo provincial de Gerona.

Prop del mencionat sepulcre, en lo terme vehí de Ayguaviva, junt á la masía nomenada del *Temple* per haver pertenescut als Templaris, se veuhen encare restos d' un altre del mateix genre; lo qual, atesa la costum dels romans de disposar sos enterraments prop de las carreteras, fa sospitar á En Quintanilla si passaria per Vilablareix algun ramal de la gran via militar romana que passava per Girona.

L' existencia d' estos monuments y restos funeraris, creyem es suficient pera justificar la d' alguna població antiga prop de Vilablareix ó d' Ayguaviva; ó, quan menys, d' alguna gran é important masia, com ja sembla indicarho lo nom de *villa* que porta lo primer de dits pobles. Una *villa* ó masia romana devia haverhi també molt aprop del punt ahont es avuy la casa vulgarment coneguda per *Can Pau Birol*, colocada al mitx del pla de Girona, puig aixi ho acreditan los numerosos trossos de mosaich que en la seva horta se trovan.

JOAQUIM BOTET Y SISÓ.

(1) *Quintanilla. La Provincia de Gerona, pág.* 187 y número del 22 de maig de 1864 del periódich *El Eco de Gerona.*

(2) Dictionaire des antiquités grecques et romaines, par A. Rich; art. Sepulcrum.

(3) Com s' indica en lo citat periódich y en l' obra d' En Quintanilla.

(4) Dictionaire citat, articles, *columbaria, mausoleum, sepulcrum y cineraria.*

LA REYNA DEL COR MEU.

(Per cantarse ab la tonada de *La filla del martxant*).

No mes tinch un amor
y aquest es ben de veras;
una donzella vull
que no n' hi ha cap mes bella.

Labirondon,
labirondon,
quina donzella,
labirondon.

Tenim igual pensar
y una mateixa llenga,
dos cors que 'n fan sols un,
dos senys dins d' una pensa.

Labirondon, etc.

Jo li he jurat amor,
amor m' ha jurat ella.
Si may jo la deixés
qu' á mi la gloria 'm deixe.

Labirondon, etc.

No passa ni un sol jorn
que no la benehesca.
Si may me 'n sento trist,
lo seu esguart m' alegra.

Labirondon, etc.

Du 'l faldellí bermell
enribetat de negre,
caputxa blanca al cap
y un jiponet de seda.

Labirondon, etc.

Enrera du 'l cabell,
du botonets y admella
y un mocador brodat
de lliris y rosellas.

Labirondon, etc.

Lo seu peu joganer
l' enclóu la espardenyeta;
y sobre sos tornells
la beta se hi encreuha.

Labirondon, etc.

La mitja de cotó
per l' entremig blaveja
y, sòta, lo seu peu
sa petitò hi rumbeja.

Labirondon, etc.

Quan parla toca al cor,
quan riu tot se n' alegra,
la clara font del vall
y la montanya fresca.

Labirondon, etc.

No vull altre consol,
ni altre plaher que 'l d' ella:
que 'm deixi tot le mòn
abtal que ella no 'm deixe.

Labirondon, etc.

Si may ella 'm deixés
que Deu lo viure 'm lleve;
que vinga lo fosser,
que 'm fassa 'l clot á terra.

Labirondon, etc.

Mes val que serne odiat,
esse' un pilot de cendra;
mes val soterrat ser
qu' haver lo menyspreu d' ella.

Labirondon, etc.

Mes no m' aburrirá
que n' es la vida meva,
que si una flor jo tinch
sols ella la rumbeja.

Labirondon, etc.

Si una llohansa faig
sols es d' ella mateixa,
que tot quant tinch li do
que fins ma gloria es seva.

Labirondon,
labirondon,
quina donzella,
labirondon.

F. P. Briz.

L' ENGADINA Y 'L LADIN

QU' EN ALLÍ 'S PARLA.

IX.

Verament la cansó popular es un mirall hont s' hi reflecta l' esperit d' un poble, perque ve representant sa vida en las diferents y variadas formas en que 's manifesta. En la de familia canta l' amòr, 'l matrimoni, 'l naixement y la mórt; en la vida social anima 'ls aplechs, acompanya y suavisa 'l treball fet en comú, canta la patria en sas lluytas, en moments de dól y d' alegría, celebra las festas anyals, de vegadas aconsella y moralisa, altras satirisa y 's mofa y alaba també ab sas armonías al Senyor que tot ho creá. Lo cant es l' expressió d' un sentiment de goig ó de dolor, d' entussiasme ó de melancólica apatía, é infelis lo poble que ni sent mourer sòn cór ni sa boca dòna á entendrer semblants sentiments, si no es mórt per la consideració social no está distant de serho, ni de la condició del mes degradat ilota. Per aixó quedá abatut l' esperit nacional dels pobles sotmesos á las águilas romanas cuan foren *llatinisats* y s' extingí 'l dels indios americans al perdre sa parla; mentres qu' á la mort d' Alexandre 'ls pobles trencant l' llas de ferro que 'ls unía al gran imperi, revisqueren per no haber estat *hel-lenisats*. Veritat manifesta expressada per lo poeta cuant digué:

¡Dissort!!... Mas á un gran poble de sanch mentre una gota n' hi resta, y tè sa parla, no 'l matan los dogals (1).

La felis y petita vall d' Engadina (2) conservant son llenguatje natiu, sos antichs costums y cansons qu' heretá dels sèus avis, mostra una vida característica, que déu esforsarse en mantenir y salvar de la ruina ab que l' amenassan, com habem dit, l' influencia alemana que s' hi deixa sentir, y 'l cosmopolitisme derivat de la gran munió de forasters qu' hi van en temps d' estiu (3) y dels mateixos engadins que retornan á la terra hont nasqueren després d' haber viscut y fet fortuna en terras llunya-

---

(1) *Montserrat.* Poesía del Rvnt. Pbre. D. Jaume Collell, premiada ab la flor natural en los jochs florals de 1870. Aqueixa idea fòu avans expressada per Federich Mistral en la poosía dedicada als Trobadors Catalans y traduhida per D. Damás Calvet.

(2) Ab motiu fundat diém esser petita la vall d' Engadina, puig que, (comprenent la alta y la baixa) tè l' extensió en llarch de 19 lleguas y en ample de mitja. Los habitants del cantó dels grisons son en número de 90,700, d' entre ells sols 38,100 pertanyen á la familia rhetoromana, de la cual uns 10,000 habitan la vall d' Engadina. V. Flugi-*Die Volkslieder des Engadin*—Dr. Egli-*Praktische Schweizerkunde.*

(3) Es tanta la concurrencia de forasters, que s' aconsella en guias de viatjes per la Suissa, esser molt prudent avans d' anar á l' alta Engadina, asegurarse per telegram l' estada en fonda ó alberch, puig se correria 'l perill de no tenir posada. L' autor d' aqueixas ratllas per no haber pres semblant precaució per poch se quedá sense posada en Rigi-kulm prop de Lucerna per hont se dona també 'l mateix consell.

nas parlant altres llenguatjes, seguint altres costums, respirant altres ayres y soportant altres sentiments.

A mes de las cansons patrióticas y amorosas qu' habém transcrit, d' antiquíssim costum se canta, en l' Engadina baixa especialment, 'l dól dels parents en torn de la mortalla per plorosas á l' estil de las *voceri* de la Córcega (1). Faltantnos l' cant popular 'ns valdrém, en comprobació d' aquest costum, dels que compongué Flurin Valentin de Sent (Sins) en l' Engadina baixa (2). En dita obreta se troba una cansó *Per chantar alla sepultüra d' üna Juvna*, altre *Per chantar sün la fóssa d' ün Juven* y també *Per chantar pro la fóssa d' ün Magister*. De la primera ne trayém 'ls següents versos:

T' amabiltà s' conscheva (s' cognoscheva)
Teis ögl buntà tschantscheva,
T' amuraivlezza e teis ben far
Als afflits cors dutsch cra e char.

Traducció.—Ta amabilitat se coneixía—Lo tèu ull bondat parlava,—Ta benevolencia y ton ben obrar—Als afligits cors era dols y estimat.

En la segona 's diu entr' altres cosas:

Là 'l dì non ha mai saira,
Sü nel ôt paradis
Saimper hast prümavaira
In il etern Elis,
In patria dals buns
Sü pro 'ls beats babuns.

Traducció.—Allá 'l dia no tè may vespre,—En lo alt paradis—Sempre tens primavera—En l' etern Elis,—En la patria dels bons—Per los ditxosos avis.

En la que 's dedica al Mestre, se li dirigeixen las següents paraulas:

Devot, benign, nöbel erast
Cumpartind allgréz' e dulur,
Ün cor fidel vers Deis vevast,
Tü 'ns amevast cun pür' amur;
Ta bun' instruziun,—e plü
Valur veva t' ôta virtü (3).

Traducció.—Devot, piadós, noble eras—Compartint alegría y dolor,—Un cor fidel envers Dèu tenias,—Tu 'ns amabas ab pur amor;—Ta bon' instrucció, y mes—Valor tenia t' alta virtut.

Se fa també us del cant en las reunions conegudas en *ladin* ab lo nom de *Tramegls*, dels que 'l poeta Caratsch dona definició dihent:

Tramegl ün pled ais in sostanza
Chi vul dir fest' o reuniun,
E dal latin ho derivanza
Scha informo indret eau sun,
Tramegls però in noss pajais
Avains da spezias duos o trais (1).

Traducció.—Aplech un mot es en substancia—Que vol dir festa ó reunió,—Y del llatí te *derivansa*—Si informat justament sò,—Aplechs que en nostre pais—Ne tenim d' especies dos ó tres.

Hi ha *tramegls da chaunt, da sôt, da filadé* (de cant de ball, de filadoras.) Dels tres 'ls dos primers molt animats y alegres:

Quaists tramegls sun in Engiadina
Allegers zuond ed animôs,
Ais lo cha lur prüm' ögliediná
Büttan pel pü nos Sar Giuvnôs,
Chi dalla Frauntsch', Italia o Spagna
A cler our vegnan lur compagna;

Per tel effet las Giuvintschellas
Saun in gran lux'as infitter,
E 's render pü possibel bellas
Ond' ils reguards pü fazil trer
E bain suvenz fingio pü d' üna
In un tramegl fet sa fortüna!

Traducció.—Aquests aplechs son en Engadina—Alegres molt y animats,—Es lloch en que sa primera ulladeta—Dònan per lo mes nostres *solterons*,—Que de la Fransa, Italia ó Espanya—Venen á triar la sua companya;—Per tal efecte las jovenetas—Saben ab gran luxô adornarse—Y tornarse mes en lo possible bellas—Per atraurer facilment las miradas—Y ben sovint fins mes d' una—En un aplech fèu sa fortuna.

'Ls aplechs de filadoras, ara en decadencia, se fan reunintse joves y vellas á filar, allí las jovenetas cantan cansons de broma y burla á n' els joves y aquestos contestan altre tant; allí 's contan las novas, 's diuhen las veritats y cada cual vol ferse valer la rahó.

Da ciò naschit la conseguenza,
Cha daspö 'ls ultims ans passôs,
Sun tels tramegls in decadenza
O bger pü rêrs almain dvantôs
Aviand els pers in noss chantun
'Na part da lur reputazium.

Traducció.—D' aixó nasqué la consecuencia,—Que desde 'ls últims anys passats,—Son tals aplechs en decadencia—O molt mes rars al menys esdevinguts—Habent ells perdut en nostre cantó—Una part de sa reputació.

---

(1) En l' illa de Sardenya, segons se vèu escrit en una nota del primer volúm de las Cansons de la terra (pág. XXII) se conservan los *prefiche* que ve á esser lo mateix.

(2) Poesías compostas da Flurin Valentin per l' ütil dellas Scolas. Cuoira, 1863, Escritas en llenguatje de la vila de Sins (Sent en *ladin*.)

(3) Aquests y altres cants de l' obra de Valentin no 's recomanan per son valor literari, mes si en cuant al llenguatje per ser escrits en *ladin* de la baixa Engadina, mostrantse aixís un punt de comparació ab los de Caratsch, que citarem, escrits en *ladin* d' alta Engadina.

(1) No habem pogut atinar ab la paraula de la que deriva *tramegl*, mes 'ns sembla, tant per la radical com per la significació, que pot esser derivada de la llatina *trama* que en dita llenga, com en la nostra, tè idéntica significació. Pot, donchs, compararse una reunió de personas d' edat, de condició y de sexo distints, al encadenament que forma la trama en 'l teixit. Si aqueixa distinció es mes ingeniosa que certa, no ho sabem; sols l' habem feta moguts del desitj de buscar una explicació satisfactoria.

A mes dels tres aplechs ó *tramegls* indicats hi ha ara modernament 'ls *tramegls da Caffè:*

Per cunter maggior importanza
Haun uoss' ils tramegls da Caffè
Ch' in luxo ed in eleganza
Pü vi e pü vaun pigliand pê
Ed üsitos sun in speziel
Zieva las Festas da Nadêl.

Traducció.—Per 'l contrari major importancia—Tenen ara 'ls aplechs de café—Que en luxo y en elegancia—De mes en mes van prenent péu—Y acostumats son en especial—Cap á las festas de Nadal.

Da quant expost bain clêr ün vezza
Cha 'ls d' Engiadin' saun s' indschigner,
Per scuranter la noj' ó prezza
Dürant ils mais Schnêr e Favrêr
Haun Tramegls trais els cioè:
Da SUN, da FIL e da CAFFÉ!

Traducció.—De tot l' exposat ben clar s' ha vist—Que 'ls d' Engadina saben enginyarse—Per apartar l' enuig ó peresa—Durant 'ls mesos Janer y Febrer—Hi ha tres aplechs axió es—De SON (cant y música) de FIL y de CAFÉ!

X.

'L dia primer de Mars en los temps antichs de Roma fòu lo primer dia de l' any (1), y mes endevánt un dia de festa (*matronarum dies festus*) en que se celebraba la fugida de l' hivern, la fòsa de las nèus y 'l triomf del sol (2) y en que las mares llatinas festejaban aquesta época de fecunditat universal (3). L' Engadina ha conservat aqueix costum de celebrar la vinguda de la primavera, si bè que en l' alta Engadina y en la vall de Poschiavo se sol retardar fins al mes de Maig, cuan lo gelát hivern queda vensut per un ayre mes temperat. La jovenalla ab esquellas penjadas al coll va de casa en casa cantant las cansons acostumadas y demanant regalos, á la manera de las camarellas de Pascua en nostre pais. La cansó:

Chalanda Mars, chaland' Avrigl,
Lasché las vachias our de nuilg,—

conté paraulas pot ser desconegudas per 'ls que la cantan, lo que es proba de sa antiguitat. *Chalanda* es clarament la paraula *calendæ* dels romans, indicant 'l primer dia del mes, y 'l terme *nuilg*, creu Flugi que no es mes que l' alteració de la paraula *ovile* (corral), que s' anomena *stalla* avuy en dia en l' Engadina.

De varia manera s' ha festejat per 'ls pobles la primavera principalment en lo mes de Maig. L' Italia té unas cansons adecuadas á la festa, anomenadas «Canzoni maggiajole», y 'l poeta Francesco dall Ongaro al principi de la introducció als sèus cants «Alghe della laguna» en dialecte veneciá, fá mencióó d' aquest costum cuan diu: «Voi mi domandate un fiore da mandare a Venetia per festeggiarla, secondo l' *uso antichissimo* di Firenze, nel *Calendimaggio* della sua libertá.

En los antichs temps de la Grecia, com en los moderns, 'ls joves al comensar la primavera cantaban una cansó portant un' aureneta y demanant també regalos.

Seria sens dupte un estudi curios recullir 'ls diferents costums dels pobles respecte de la festa de l' estació florida, mes ni tenim datos per ferlo ni tampoch podem insistir en axió dada la naturalesa de nostre treball.

Altre costum en la vall d' Engadina tè lloch cuan se acosta 'l temps d' hivern. La *bacharia* es una festa que celebran las familias acomodadas convidanthi amichs, parents, vehins y coneguts, puig, com diu el poeta:

Vers la mìted del mais November
Cur già bun fraid cumainz' a fer,
Il pü suvenz però 'n Dezember
Scu eir qualvoutas pür in Schnêr,
Cur naiv cuverna prôs e vias
As faun tar nus las *Bacharias*.

Traducció.—Envers la meytat del mes Novembre,—Perque ja bon fret comensa á fer,—Y mes sovint en lo Desembre—Com de vegadas en lo Janer,—Perque la nèu cobreix prats y *vias*—'S fan entre nosaltres las *Bacharias*.

Reunits en la casa hont se fá la festa, vells y joves, grans y xichs á l' hora de brenar ó cap 'l vespre—(*zieva marend' o vers la saira*)—entorn d' un gran piló, trinxan la carn de porch—(*chi puerch as nomn' in noss pajais*)—qu' ha de servir per tota l' anyada. Llavors hi ha gran treball y confusió, 'ls vehins, amichs y 'ls parents hi prenen part com ajudants—(*ils vschins, amihs ed ils paraints piglian part sco agüdaunts*).—La carn 's va esmicolant mentres cantan la cansó «*L' otra saira a bacharia*» acompanyant la tonada ab la música que fan 'ls intruments de tall:

Cur tuots as mettan a chanter.
Scha la taglioul' avess favella
Schi sgür chanter vuless cir quella!

Traducció.—Tots 's posan á cantar,—Si 'l trinxant tingues paraula—De segur qu' ell cantar voldría.

Del resultat de tant treball.

Milli salsizs cun graud destrezza
Vegnan allur manipolôs,
Chi per bun gust e squisitezza
In lung e 'n larg sun renomnôs,
Sco eir ün plat per buochas finas
Sun nossas frais-chas lianginas.

(1) Cita Flugi á A. Mommsen, Römische Geschichte I, 212, 4.ª edició.
(2) Ovidi, Fast. llib. III v. 35 y 36.
(3) ibid. v. 43.

Traducció.—Mil salxitxas ab gran destresa—Quedan llavors manipoladas,—Que per bon gust y esquisitat—Son en llarch y en ample (per totas parts) renombradas,—Com un plat per bocas finas—Son nostras frescas llongonissas.

La mort del porch dura tres dias, se sól dir en nostra terra, y en l' Engadina *fins mezzanot düra la festa. l' occupaziun e l' allegria.*

O progressists vus alla moda
Chi tuot vulais remoderner,

diu 'l poeta Caratsch dirijintse á n' 'ls que tot ho volen cambiar inconsideradament y mes endevant afegeix:

Schi noss vegls üs stais respetter,
Laschand ch' ognün in chesa sia
Continu' a fer sá *Bacharia!*

Traducció.—Donchs nostres vells costums devéu respectar,—Deixant que cadascú á casa seva—Continuhi fent sa *Bacharia.*

J. Balari y Jovany.

(Seguirá.)

JO A MI,

en lo dia del meu sant 11 de Desembre y cumpliment de 25 anys.

Ningú 's recorda de tú,
y tothom sap com te díus;
te díuhen que sempre rius,
y avuy no t' ho ha dit ningú.

¿Per qué avuy lo front te pesa?
¿Per qué te fá mal lo cor?
¿Per qué dels ulls, si no 'l plor,
veig regalar la tristesa?

Te la vida certas diadas
en que, com d' un ferro ruent,
nostre cor la marca sent
per no quedar mes borradas.

Com lo fret que 's fá sentir,
com lo jorn que 's vá escursant,
com un espectre aterrant
de lluny la veya venir.

Y tal frisansa 'm donava
que del pensament m' ho treya;
mes ¡ay! cada aurora 'm deya
que 'l jorn aquest s' acostava.

Ja es de nit: mes si podia
contar mos negres cabells,
amagats entremitx d' ells,
quants de blanchs n' hi trobaria!

Pus dintre mon cervell tants
pensaments sento bullir,
que 'l front no 'm puch sostenir
perque me crema las mans.

Avuy lo sol ha sortit
sens pensar que sa sortida
¡ay! marcava de ma vida
lo temps de il-lusions finit.

Y los estels he guaytat.....
mes qui pot esbriná' 'l cel?
Si no conech mon estel,
com sabré si s' ha entelat?

Deu meu, que us presentaria
si m' cridásseu esta nit!
Un arbre que no ha florit
quina cullita daria?

Mes, puig ab vostra mirada
montanyas y valls pobláreu,
pensáu, Senyor, que deixareu
aquí una planta oblidada.

Y si de passions lo vent
no l' hi ha perdonat cap flor,
ja que ho podéu tot, Senyor,
féu que fruyts tinga en l' Advent.

Damás Calvet.

LABORATORI DEL PAGÉS.

(Continuació.)

X.

Ácit Tártrich.

Existeixen en el ví altres ácits á mes del carbónich y del tánnich, que si be á mon modo de veure no tenen l' importancia que aquells pera la conservació d' aquest caldo no per aixó careixen d' ella. Está en primer lloch l' ácit tártrich que encar que no es de absoluta necessitat pera la conservació dels víns no falta en cap d' ells.

L' ácit tártrich está en la naturalesa combinat ab dos equivalents d' aygua essent llavors sa fórmula $C^8H^4O^{10}, 2HO$. L' ácit está en molts fruyts combinat ab la potassa formant lo tartrat mono-básich d' esta sal $KO, HO, C^8H^4O^{10}$.

Finalment l' ácit tártrich pot combinarse ab la mateixa potassa formant lo tartrat bibásich de potassa $2KO, C^8H^4O^{10}$.

Los francesos designan á la primera d' aqueixas sals ab lo nom de tartrat ácit de potassa y á la segona ab lo de tartrat neutre.

La potassa pot esser substituida per la sosa, per la cals, per la magnesia ó per cualsevulga altra base y donar orígen á altres duas sals análogas.

Es induptable pera tots los qui se dedican al estudi dels víns que l' ácit tártrich se troba en aqueixos caldos al estat de tartrat ácit de potassa: aixó es un fet; pero es, al menos pera mi, molt duptosa la existencia en lo ví del ácit tártrich lliure ó sens combinarse ab las bases, qual opinió sostenen al-

guns químichs. Berthelot diu que l'ha trobat en alguns víns. Robinet, fill, en una obra titolada, *Manuel practique et elémentaire d' analyse chimique des vins*, edició de 1866, plana 59, l' atmet perque ho diu Bethelot. Balaguer y Primo en sa obra titolada *Manual práctico de análisis de los vinos*, edició de 1871, plana 34, l' atmet per la mateixa rahó. Maumené tant en la primera com en la segona edició de sa obra *Traité téorique et practique du travail des vins* posa en dupte l' existencia d' aquest ácit en consemblant estat. Jo per ma part puch dir, que no he sabut trobarlo may. Per lo tant me concretaré á posar aquí en molt pocas ratllas el método que aconsella Berthelot que se segueixi pera determinar la cantitat d' ácit tártrich lliure contingut en un ví, tenint en compte que si poso aquí aquest procediment no es ab l' objecte que 'l practique cap pagés, puig es sumament delicat y sols pot executarlo una persona molt acostumada als usos del Laboratori.

He dit avans que ningú dupta de l' existencia del ácit tártrich en los víns combinat ab las bases: si en lo ví hi ha prou cantitat de potassa, l' ácit tártrich se combinará ab ella formant, com ja ho he dit, tartrat ácit de potassa; pero si aquesta base no existeix en cantitat suficient llavors aquell ácit se troba combinat ab la cals y fins algunas vegadas ab la magnesia y ab lo ferro. En tots aquestos estats l' he trobat.

Finalment l' ácit tártrich combinat ab la potassa formant tartrat neutre de potassa no existeix en la naturalesa, emperó es un producto que el vinicultor necessita per tenir en son seller, ja comprat, ja preparat per si mateix, pera corretjir alguns dels defectes ó de las malaltías que poden tenir los víns. Vaig, donchs, primer á dir senzillament lo procediment que ensenya Berthelot pera determinar l'ácit tártrich lliure; segon á explicar extensament la manera de dosar el cremor-tártaro que aquestos caldos contingan; tercer á exposar lo medi d' obtenir lo tartrat neutre de potassa.

Determinació de la cantitat d' ácit tártrich contingut en un ví.

Veus aquí el método de Berthelot.

«Se prenen 10 c. c. de ví; se 'ls hi afegeix 75 c. c. d' una barreja de parts iguals d' éther absolut y alcohol á 100 graus si 's te ó sino á 95 al menos. Se trontolla fortament la barreja en un pot perfectament tapat. Se deixa reposar 24 horas; se forma llavors un dipósit de bitartrat de potassa ó sia cremor y de tots los compostos del ácit tártrich ab las bases, de manera que 'ls ácits lliures son los únichs que quedan en lo líquit. Se decanta ab cuydado sobre un filtro, se renta 'l pot y 'l filtro ab 15 c. c. de barreja nova d' alcohol y d' éther y se determina la cantitat d' ácit que existeix en lo producto sólit que ha quedat en lo pot y sobre 'l filtro, per medi de la sosa, com se va fer ab l' ácit carbónich. Fet aixó se passa á la segona part de la operació.

Se pren 10 c. c. de ví; se saturan exactament ab una disolució de potassa cáustica; s' hi afegeix despres 40 c. c. de ví. Fet aixó se prenen 10 c. c. d' aquesta barreja y se tractan per 50 c. c. de la disolució ethérea-alcohólica. Se deixa reposar y despres se dosa lo cremor tártro que conté: si la cantitat obtinguda es major que la de la primera operació la diferencia será 'l cremor format per l' ácit tártrich lliure.

En efecte: si 'l ví conté realment ácit tártrich lliure, quan s' hi hagi afegit la potassa s' hi ha format un bitartrat de potassa ó cremor, y en la segona graduació que s' ha fet aquesta sal s' ha de trobar entre las precipitadas per la barreja d' alcohol y de ether y per tant deu haver major cantitat d' ácit ja que la de bitartrat de potassa ha aumentat. Si succeheix que 'ls dos ensaigs dongan un mateix resultat llavors no hi ha ácit tártrich lliure. Es necessari en totas las operacions que precedeixen afegir 0,002 grams de cremor tártro al producto trobat dat que aquesta sal es soluble en aquesta mateixa proporció en la mescla de ví y d' éther alcohólich.

Se compren perfectament quan delicada es esta operació si se travalla ab petitas cantitats. També es necessari estar segur de la puresa del licor alcalí que s' usa y també de la tintura de tornassol, aixi com usarla ab parsimonia, perque algunas gotas de reactius en mes ó en menos poden cambiar completament lo resultat del análissis.

LLUIS JUSTO Y VILLANUEVA.

(Seguirá.)

CALIU.

I.

Era bona com un ángel
Y rossa com un estel:
De tan bonica com ella
Jo no n' he vista cap mes.

—

Primerenca, primerenca
Com la flor del atmetller
Fou ¡ay! una rosa blanca
Florida al cor del hivern.

—

Aucelleta enamorada
De la llum del sol ixent
Se 'n fugí de aquexes terres
Com si assi hi fes massa fret.

—

Perque ja no la puch veurer
Sempre 'm sembla que la veig:
Si tothom dormit somnia
Jo somnio ben despert!

II.

Era encare bon petita
Y jo encar era un noyet,

¡Ja m' amagava d' estudi
Per córre al derrera seu!

—

Germaneta jo li deya
y ella 'm deya germanet;
Semblavan dues poncelles
Que s' obran al mateix temps.

—

Ella me donava cintes,
Jo li abastava niuhets;
Rondalletes que 'm contava
May mes les oblidaré.

—

Joyoses les nostres mares
Se deyan fentse l' ullet;
—¡Quina parella mes bona
Farán aquets dos baylets!—

III.

Passáren anys: jo crexía
Y ella crexía també:
Jo li cantava corrandes
Nits de estiu y nits de hivern.

—

Ella obria la finestra
Enrondada de rosers,
Jo m' enfilava a la parra
Que cobria la paret.

—

Y allí les mans ben estretes
Y 'ls ulls clavats en lo cel
Prometiam estimarnos
Ab un amor pur y etern.

—

Dolses nits plenes de somnis
De tot lo sant y lo bell,
Adeusiau nits hermoses
!Ya no tornareu may mes!

IV.

Prop ben aprop de l' esglesia,
Dins un clos que sembla un erm,
Tota enrondada de roses
¡Ay! n' hi han plantat una creu.

—

Cap fuster no l' ha pas feta,
No li ha pas duta 'l fosser;
Lo roserar que la enronda
No viu pas d' aygua del cel.

—

Si algun dia, anant á missa,
Pel cim del vell mur guayteu
Y la fusta ja es corcada,
Y les flors mortes de set,

—

Es que jo ja no m' anyoro,
Es que ja no ploro mes:
Si 'm voleu di un parenostre
Que vos ho pach lo bon Deu!

ANICET DE PAGÉS Y DE PUIG.

LA DONA BLANCA.

Mormolava dolsament la cristallina aygua de la fresca font, los aucells saltant de branca en branca modulavan tendres cants y las auras del bosch vaga y suaument las verdas ramas movian ab lleugera ramor, y ell, sentat demunt de una pedra, sota l' eura que feya de cobricel á la roca de la que á doll brollava la clara aygua, li deya á ella que mes enllanet filava.

—May no 'm darás esperansa?

Y ella responia.

—May.

—Creus que un altre mes que jo t' estimaria?

—No

—Y, donchs, perque 'm rebujas?

—No ho se.

—Ets tan hermosa, que crech que al mirar ton bellíssim rostre entre aqueixas claras ayguas, has comprés que n' eras malaguanyada per estar entre eixas serras y pertanyer á rústechs montanyesos com nosaltres, y tu t' has dit:—jo seré mes, perque fins mereixo esser primpcesa, y un dia vindrá algun cavaller y tu serás sa aymía.—y jo, pobre pastor d' aqueixas valls, te ploraré tota ma vida.

—Pastor, jo no seré may ta esposa ni la de cap cavaller, ni de ningú, mas bodas no 's farán mentres jo visca, mon espós m' espera allá en lo cel.

—A ningú no has estimat?

—Si jo hagués cregut en l' amor de la terra, mon aymador hagueras sigut tú.

—Oh gracias, Deu meu, felis seré jo, m' aymía, si tu restas sempre aixís.

—T' ho juro.

Y 'l pastor aná lluny, á ben llunyanas terras, y al cap de poch temps d' esser ell fora arrivá lo senyor d' aquell poble, y vegé á la donzella y s' en enamorá y la demaná als seus pares; mes ella digué que no volia enmaridarse.

Y lo senyor qu' era superviós y ple de imperi amenassá á sos pares de traúrerlos de allí, no permetentlos que s' enduguessen ni un grapat de vianda ni un fil de roba, es á dir, deixantlos á la miseria; y sos pares la obligaren á dir si, y vingué 'l dia de las esposallas, y las campanas brandavan, y tot de joyas y flors ho engalanavan, y 's repartian pans als pobres y 's convidá á molta gent y 'ls patges anavan y venian, y tot eran balls y festas: mes la donzella plorava.

Y en aixó arrivá 'l pastor, y preguntá que 's lo que alló era, y quan li digueren agafá son bastó y ab son remat pujá al mes alt turó ahont no pogués sentir res de la festa; mes al ser á la nit vegé grans lluminarias y ell s' entristí, y agafant unas quantas estacas las plantá en duas fileras y una altre tercera al cap de vall, formant un clos, y lo cubrí per demunt de branca y fullaraca y se hi ficá adins pera no veure las lluminarias, y tot d' un plegat torná á sentir brandar las campanas, y mes s' entristí, perque ab sos sons ni en aquell lloch tenia repós, y, sentat de cara la obertura que havia deixat en sa cabana, esguardava son remat que tranquilament á la mística claror de la lluna pastorava, quan de prompte una sombra 's dibuixá en sa llum pura, y una dona vestida de blanch atravessá ab lleugera planta per entre las ovellas: ell no la po-

gué veurer be, mes s' aixecá promptament y sortí defora pera ovirarla: ja no hi era.

Y passá lo ensendemá y vingué 'l vespre, y lo pastor havia engrandit son reclós pera ficarhi son remat perque por tenia que no habités per allí alguna bruixa y no 'ls fes mal, y quan fou nit li feu ficar y feu la senyal de la creu demunt del portal, y prop d' ell se sentá tenint derrera y separat d' ell á son remat, y tot d' un cop sentí brandar las campanas y ell s' entristí, y al mateix instant aparegué la dona blanca, y passá tan prop de sa cabana que lo mitj esglayá, tement ben be que anava per sas ovellas, mes tampoch la pogué veure de cara.

Y lo ensendemá ell que feu una porta, y la signá ab una creu de fusta al seu demunt, y al ser al vespre la tancá, tenint ja son remat dintre, y sentat que fou sentí tot seguit lo nanch nanch de las campanas, y ell que plorá pensant ab sa aymada, mes al mateix instant aparegué la dona blanca y sens tocar pera res á la porta s' en entrá dins. Lo pastor s' aixecá tot esglayat y 's trobá qu' era sa pastora, mes al mateix instant li desaparegué.

Y lo ensendemá ell que baixá á la vall, y vejé grans comitivas de gent que anavan y venian ab tristos semblants y molts anavan endolats y las campanas tocavan á morts, no pas á festa com ell s' havia pensat, y li digueren com la hermosa jovensela acabava de ser soterrada ab son blanch vestit de núvia y ab las joyas que s' havia posat pera anar á desposarse; sapigué així mateix com tot just ella hagué dit, sí n' havia caygut en basca, y com la havian tinguda tres dias avans de soterrarla perque tenian por que no fos morta encara.

Y al ser al vespre lo pastor se tancá dins una cambra de una de las pagesías de la vall que tenia una estreta y enreixada finestra molt alta, y sentat demunt d' un jas de palla, pensava : avuy si que no vindrá á visitarme, perque no voldrá entrar dintre una casa, y, recordant á sa aymada, sanglotava, y aparegué llavors la lluna, y per entre los espessos barrots de ferro de la finestra entraren sos raigs, y anaren espessintse com si hi hagués nevada polsaguera y entre mitj d' aquella boyra, de ella mateixa, 'n sortí la dona blanca: lo pastor llavoras s' agenollá, y li digué.

—Que vols de mí que aixís te 'm apareixes.

Y la impalpable sombra ab dolsa y mística veu respongué:

—Quan jo era assí en la terra vaig estimarte, mes ton amor vaig sacrificar á Deu y Deu acceptá mon sacrifici y 'm lliurá de las mans del malvat que mon sagrament no respectava, y pagant ab usura son amor á ell, m' ha permés venir á buscarte, pera que si separats haviam estat en la terra poguem junts gosar de sa bellesa infinita allá en lo cel, amantnos ab aquell amor cast y pur que dura sempre, sens tenir cap mena d' afany ni de tristesa; vina, donchs, vina á gosar de la gloria eterna.

Lo pastor se passá la má pels ulls, y mirá per tots costats; estava sol, solament un raig de la platejada lluna entrava per la finestra aclarint un xich sa cambra: será un somni va pensar, mes se sentí sens forsas per sostindres agenollat com s' havia estat fins allavoras, se sentí pesant y frebrós, se sentí defallit, y recolzá sa testa demunt la palla: poch á poch aná perdent l' esma de tot lo que hi havia al seu voltant ; las remors de fora s' anaren fent mes confosas y tancá 'ls ulls.

Lo ensendemá 'l trobaren mort, y en sa cara somrisenta s' hi retratava la celestial ditxa.

MARIA DE BELL-LLOCH.

LO AMOR DE LA CRISTIANA.

(Oriental.)

Lo fer Selim, de qui terribles prohesas
Admiran tots los regnes mussulmans,
Lo pirata que porta mes naus presas
Y mes cautius ha fet als cristians;
Lo qui ab los abims lluyta, y atropella
Tot dret, y tot ho vens, y res may tem,
Frenétich ayma á una cristiana bella,
La mes bella que guarda l' seu harem.
Mes en vá prega, que ella mes se enuja
Quan li esmenta Selim son desconhort;
La verge heróyca aquells amors rebuja
Y verge plora sa afligida sort.
Refredar un volcá deliri fora
Ab la pluja benéfica del cel;
La virtut de la esclava encantadora
La passió mes abrusa del infiel.
Ell que atresora en Africa riquesas
Y en la mar es senyor per tot hont vá,
Y l' pler busca en fantásticas empresas
Y may obstacle á son desitj trobá,
Débil se amansa quan la hermosa l' mira
Com l' ona irada que en la platja cau,
Y per rebre 'ls suspirs que ella suspira
A Estambul reptaria ab cor de brau.
Una nit de poética estelada
En que l' domina son creixent encis,
Obra una rica cambra perfumada
Y á sa esclava Selim li parla aixis:
—Donam ton cor, ingrata nasarena,
O, foll de amor, crech que mon cap se m' pert;
Donam ton cor, que estim' mes en ma pena
Que fresca font en abrusant desert.
¿No saps que, esclau, es ton desitx quí impera
Des de que esclava t' fiu per mon mal fat,
Des de aquell dia en que ma nau lleugera
En la platja t' trobá del Llobregat?
Donam ton cor, cristiana empedernida,
O ab ta esquivesa m' moro de pesar
Com l' áliga del Atlas que, ferida,
Al niu de sos amors no pot volar.—
Vers son senyor, com sempre, la cristiana
Gira 'ls ulls, arrancant, trista, amarch plor,
Y s' deixa caure en los coixins de grana
Que hi ha en la cambra festonada d' or.
Portada pel recort de que membransa
Li fá, dolsa mirada aixeca al cel,
Plena de suau tristor com la anyoransa,
Que mes encén al enardit infiel.
—Jo 't juro per Alá, li diu, si ets meva,
Ferte tant rica com no ho es ningú;

Tinch grans tresors que aumentaré sens treva;
Ni cap sultana ha de igualarse ab tú.
—Guarda ls' tresors, li diu la nasarena,
Que tos tresors, Selim, cap falta m' fan;
Be prou saps que no s' vens la meva pena
Ab tots quants guarda la gentil Tetuan.
—Si ton amor me dons, quant vullas mana;
Vendré mos fers vaixells, terror del mar;
May mes abordaré cap nau cristiana;
Cap mes esclava sortiré á apresar.
—Molt me plauria veure que deixesses
Vida de malvestats que m' causa horror;
Mes encar que ton cor així endolcesses,
Fora molt poch, Selim, per lo meu cor.—
Mes captiva al alarb tanta esquivesa;
¡Es de aquells llábis tan diví un sonris!
Per borrar de la hermosa la tristesa
Donaria los plers del paradís.
La furia del lleó queda amansada
Devant la tortoreta que s' condol;
Selim resolt li prega altra vegada,
Que may se cansa l' qui de veras vol.
—Per tu, li diu, donch totas mas delicias,
Fins perque m' aymis tancaré l' harem;
Cap mes vindrá á robarte mas caricias
Y sols, ben sols, mes nos estimarém.
—No pensis, contesta ella ab melangia,
Que compartís ab altra mos amors;
Mes per lo molt que jo te estimaría,
Encar per mi pots fer un altre esfors.
—També l' feré, que es la virtut discreta
Marvellós talisman del poder teu;
Deixar la lley te juro del Profeta,
Y, nasareno, adoraré la Creu.
—Gracias, Deu meu, diu ella ab alegria
Besant la creu que porta sobre l' cor;
Ja puch dirte, Selim, que m' moriria
De neguit si m' robessen ton amor.—
. . . . . .
. . . . . .
Poch temps després al Monserrat pujaban
Ab lo bordó ajudantse del romeu,
Y devant de la Verge se juraban
Amor etern en santa pau de Deu.
Y eixint del monastir, dalt de la serra
Se 'n van, y ell diu plorós, guaytant la mar:
—Ja que avuy mon passat aquí s' soterra,
L' últim plor á ma patria deixam dar.

JOAN B. FERRER.

JOCHS FLORALS DE BARCELONA.

1873. (Any XV de llur restauració.)

PREMI DE L' ENGLANTINA D' OR.—*Lo rey y l' archebisbe* de Don Thomás Forteza—1.er ACCÉSSIT.—*Lluyta de Reys* de D. Francesch Ubach y Vinyeta.—2.n ACCÉSSIT. *Los Tres romansets de la presa de Roma.*—PREMI DE LA VIOLA D' OR Y ARGENT.—*Plor de la Tortra* de D. Jascinto Verdaguer.—1.er ACCÉSSIT.—*La creu* de D. Anicet Pagés de Puig.—2.n ACCÉSSIT.—*Jesús perdut* de D. Francesch Ubach y Vinyeta.

Sobre las sangrentas dissencions hagudas en los darrers temps de son reynat entre Pere IV del *punyalet* y l' arquebisbe de Tarragona D. Pere Clusqueri, versa la composició del poeta mallorquí D. Thomás Forteza, guanyadora de l' englantina d' or. L' obra es sumament desigual, sens que en son conjunt oferesca la talla que presentan altras composicions mereixedoras d' igual premi en anteriors certámens. La consisió, la sobrietat de son segon romans contrasta ab l' esllanguiment é incoherencia de son IV. Y no 's diga que lo assumpto mateix, ó sia 'l desvari del rey agonetjant s' ho porta, puig las frases del rey rosegat en sa hora derrarenca pel cúmul de crims y malvestats que foren l' acompanyament de sa llarga vida, no l' hi produeixen al lector l' efecte que deurian, si l' obra fos tant bèn executada com bèn concebuda.

Lo lector no veu al rey en Pere: pareix qu' entre ell y l' agonetjant, s' hi extén la cortina del arcoba: sent tant sols sas delirants exclamacions y aquestas per sí solas no pintan la horrorosa crueltat dels remorts que 'l consumeixen. Son exclamacions vagas, sense transició de l' una á l' altra, que 's succeheixen rápidament y sens concert y que per lo mateix no 's gravan en la ment del lector ni en ella hi deixan impresió alguna.

Nos fixém especialment en aquest romans, perque es en nostre concepte lo capdalt de l' obra: los tres que 'l precedeixen, merament preparatoris, podrian passar tal com se troban, encare que alguna cosa tindria que senyalarhi 'l microscropi de la crítica: podria passar tal com se troba lo darrer, y ser l' obra del Sr. Forteza digne del lloch que 'l Consistori l' hi doná, si en lo passatje de la mort del rey, allá hont podia lluir plenament sas facultats poéticas, hagués fet alguna cosa mes de lo que ha fet.

Lo Senyor Forteza al fer morir á 'n Pere del *punyalet*, á aquest rey especie de volcá cubert de neu, que impassible senyalá ab un crim cada un dels dias de son regnat, al ferlo morir rodejat d' imatjes aterradoras, de horrorosos remorts, de la venjansa de tantas víctimas en tant de temps immoladas, realisada plenament en un instant, en lo curt tránsit de sa vida á la mort, devia cuydarse mes, á nostre juhí, de fernos experimentar lo que aquella ánima sentia, que de fernos oir lo que aquella boca deya.

Havia de contar lo poeta que una llegenda no s' escriu pera posarse en escena: y que si 'l mérit de un actor identificantse ab lo personatje que representa, pot alguns cops per medi de l' influxió de veu, per lo gesto, per lo moviment fer riure y fer sentir lo que 'l poeta dramátich, pèl género mateix á que 's dedica, 's troba en la impossibilitat d' expressar detinguda y complertament, lo poeta qu' escriu una llegenda, una llegenda destinada á no moure's del llibre, á no eixir á las taulas de un teatre, déu mirar de sustituir los medis del actor qu' executa, ab altres medis que amplement l' hi concedeixen las prescripcions artísticas, ab los medis, precisament, que se l' hi negan al autor dramátich.

Per ço, al llegir lo desvari del rey en lo romans del Sr. Forteza, trobém que sas exclamacions nos apareixen fredas y desnaturalisadas, y, en lloch d' oir exclamacions sense efecte, ni color, desitjem imatjes, imatjes vivas, representacions fidels dels

torments horrorosos que havian d' esqueixar lo cor de 'n Pere *del pun alet*.

Tant sols experimentem aquest efecte quan al agonetjant se li hi apareixen las sombras dels mártirs de l' *Unió* de Valencia: quan lo poeta nos los pinta atansantse á son butxí y escupintli sobre 'l front l' ardent metall que un dia 'ls féu beure, afuats per lo germá del rey, á qui aquest en son desvari, repta de fals, perque havent mort de beguda l' hi mostra sanch en son pit.

¿Per qué tot lo desvari del rey, no podia ser com aquest cur passatje? ¡Ah! No seria llavors una mitjanía, com ho es avuy, la llegenda del jove poeta mallorquí, ni tindriam nosaltres pera ella mes que paraulas de cordial elogi.

* * *

Guanyá 'l primer accéssit á est premi la llegenda «*Lluyta de reys*» de D. Francesch Ubach y Vinyeta.

L' obra del jove y llorejat poeta barceloní es ben concebuda y desenrotllada destrament; empero está deslluida per la duresa de molts de sos versos y l' amanerament de la sua forma. Esméras l' autor en posar al final de cada un dels romans lo que en llenguatje teatral se 'n diu un cop d' efecte; mes no en tots ells es tan afortunat com en lo final del II romans, puig si aquest es natural y l' assumpto mateix se 'l porta, ressaltan los demés com á sobreposats, violents y treballosos.

La llegenda en son conjunt está molt lluny de demostrar aquella forsa d' inspiració que caracterisa alguna de las obras del autor del «*Darrer Pallars*». Poch espontánea, encare que destretament presentada l' acció de la mateixa, no té una sola pinsellada que admiri, no té un sol rasgo que aixeque l' esperit, res que commogue, y poca cosa qu' interesse: es lo que se 'n diu comunment una obra fluixa.

L' efecte de la mateixa, á nostre juhí guanyaria algun tant si desaparegués lo darrer romans, que allarga la llegenda ab tot y esser enterament inútil. Quan lo lector ha vist la manera de fer las paus que tenen los dos reys Peres, lo sacrifici hipócrita y cobdiciós que fa 'l d' Aragó de son germá lo marqués de Tortosa, y 'l modo com cumpleix lo pacte, donant alas al infant Enrich de Trastamena, lluny d' assessinarlo també, tal com promés ho havia, ab lo fi de ferlo instrument de sa venjansa: quan ab la mort queda premiat lo zel del bon Bernat de Cabrera, mort que l' hi demana 'l mateix instant que d' ell ha rebut un saludable avís, l' acció de l' obra queda complerta, y per res necessita 'l lector la successiva narració del convit de comiat, y l' exposició feta en ell pél rey en Pere del *punyalet* del plan de campanya mes favorable pera barrejar las terras de 'n Pere de Castella. L' efecte dramátich de la llegenda 's debilita considerablement: l' acció 's deslliga y l' unitat ne sufreix.

* * *

Casi ni la pena de l' atenció mereixen los *tres romansets de la presa de Roma*, que apareixen successivament en lo volum firmats per D. Joan Nebot y Casas guanyadors del segon accéssit á l' englantina d' or. Son tan frívols, tan puerils, tant plens de vulgarismes, mes que son autor semble que 's propose imitar en ells la forma popular, que millor qu' entretenirnoshi, farém aplicantloshi la famosa fra del Dante:

«*Non raggionar di lor...*»

* * *

«*Plor de la tortra*» 's titula la poesía premiada ab la viola d' or, escrita per D. Jascinto Verdaguer, prebere.

La novetat de forma d' aquesta composició, son especial estil y creyém també qu' en molta part la justa fama de son autor, han fet que la opinió sobre la mateixa variés generalment de un extrém á l' altre.

Qui l' hi concedeix lo mérit de una inspiració sublime, qui la rebaixa fins á posarla com á un desgraciat esfors d' ingeni, sens inspiració, sens carácter, sens res que la fassa digne del premi que se l' hi doná.

Creyem que cap de las duas opinions es justa: l' obra del Sr. Verdaguer exhala un sentiment, té un flayre místich y está escrita ab una puresa de llenguatje, endevinant la frase verament catalana y fugint del empalagós convencionalisme que tantas obras deslllustra, que aixó sols la fá recomenable.

No hi ha dupte qu' es també molt vaga: que 'l pensament total es foch: que las imatjes tan aviat son vivas y resplandents, com nebulosas; empero aquesta vaguedat mateixa, aquest tremolor de matissos y de resplandor que s' hi observa, no contribueixen á que 'l sentiment sia mes viu, y l' armonía mes suau, falaguera y delicada?

Mes ¡constitueixen una inspiració poética l' armonía y 'l sentiment per si sols? Nosaltres creyèm que son aquestas cualitats secundarias: que lo principal de tota obra literaria es l' idea, 'l pensament, lo fi, y 'l pensament general de l' obra del Sr. Verdaguer mes qu' en ella hi existeixi, mes que siga una aspiració religiosa delicada y pura com lo flayre de una viola, com lo plor de una tórtra viuda de sa parella, trobas ofuscat per la mateixa armonía, pel mateix, sentiment de sas estrofas.

Baix aquest punt de mira, peca l' obra: la forma absorbeix lo fons, y per mes agradable que sia sa lectura, las bellesas que conté apareixen desenllassadas, sent menester llegirla mes de duas voltas, pera compendre 'l perque del plor de la tórtora, l' objecte de sos encisadors arrulls, la causa de son plany tendre y delicat.

* * *

L' oda «*La Creu*» de D. Anicet de Pagés de Puig, guanyadora del primer accéssit, canta las excelencias del símbol de la redempció cristiana desde que apareix dalt del Calvari fins als nostres temps, mostrantse en los monestirs de l' etat mitjana; damunt lo corassa dels creuhats, sota la gramalla de 'n Fivaller, donantli la núvia son pit per reliquiari y clavantla lo pagés feta ab fullas de palmera sobre la porta de son alberch.

L' obra está sembrada de pensaments y de imatjes; elevats aquells, aquestas vivas y plásticas.

«¡Oh sí! dels primers segles jo 't veig sofrir l' oratje
»faixuda mes que 'ls roures, flayrosa mes que 'ls llirs,
»al mon apuntalantne, cobrint ab ton fullatje
»lo front de las esglesias y 'l cap dels monestirs.»

Com aquesta, son moltas las estrofas que conté l' obra del Sr. Pagés.

Empero com una colecció de bonas estrofas no constitueix per sí solas una bona poesía: com es necessari que á mes de imatjes y pensaments, hi haja en una obra y en un' obra lírica sobre tot, lo llas de la espontaneitat que 'ls lligue, l' armonía de conjunt, la gradació d' efectes, los encants de la perspectiva y de las mitjas tintas, y com aixó no hi ressurt en la composició del Sr. Pagés, y com las bellas estrofas que conté, semblan fetas aisladament y ab diversitat d' escalf, algunas d' ellas ressortint per lo treballosas, ressentintse altras de poch expontáneas, de aquí que tinguém de calificarla de composició malaguanyada.

Sí: malaguanyada, perque las moltas bellesas que conté, millor encadenadas, sense certas transicions violentas que de 'n tant en tant apareixen, colocadas de manera que formessin un conjunt armónich,

n' hi hauria prou pera donar á la literatura catalana una oda religiosa de la cual no podrian gaudirse 'n totas las literaturas.

*
* *

Lo segon accéssit fou adjudicat á la poesía «*Jesus perdut*,» original del ja anomenat Sr. Ubach y Vinyeta.

La Verge transida de dolor vá péls carrers de Jerusalém en busca de son fill perdut: lo poeta uneix son sentiment al de la Mare del Fill de Deu, implorantli sa misericordia pera cuan arribe sa hora darrerenca.

La primera part de la composició, aquella en que 's pintan las angoixas de la Verge desolada, trucant de porta en porta, cansada pel fadich, pero renovadas sas forsas pèl temor de mare, fins á caure en brassos de son espós, está escrita ab facilitat, ténen las estrofas color y molt bona entonació.

Servesca d' exemple á lo que dihem, la següent:

«Per tot del anyell mira
»fresca la sanch en los portals encara,
»y l' hi sembla, confós, sentir un crit
»entre los rius del poble, clamant..... mare!
»y escolta, y corra, y páras..... y sospira
»portant les mans al pit.»

Mes l' última part, la purament subjectiva, aquella en que deuria exhalarse lo sentiment del poeta, la trobam poch expontánea, mes aviat filla del cap que del cor, plena de trasposicions violentas y sens aquella armonía de forma y de fons que constitueix l' encant de la primera.

Sia exemple de lo que dihem la darrera estrofa:

«Sols vos apiatada
»podréu mostrarme de la mort á l' hora
»la via que havém feta per trobal,
»y esta esperansa, es lo sol dot, senyora,
»que serva 'l cor, encara may tocada
»per l' esperit del mal.»

Repares lo violent de la concordancia del penúltim vers, y la debilitat y foscuria de la segona part de l' estrofa.

Aixís, donchs, la desigualtat d' aquesta poesía es mes ostensible en rahó de que sobresurt notablement aixís que 'l poeta cambia 'l tó descriptiu ab lo tó lírich.

J. Roca y Roca.

Tenim la major satisfacció en publicar lo següent cartell que 'ns ha enviat la

SOCIETÉ
POUR
L' ÉTUDE DES LANGUES ROMANES

CENTENAIRE DE PÉTRARQUE.

Une fête litteraire aura lièu á Vancluse le 18 juillet prochain, á l' occasion du cinquième centenaire de la mort de Pétrarque. Dans cette solemnité, dont l' initiative appartient á un comité formé à Aix en Provence, des prix seront distribués aux meilleures pièces de poésie francaise, italienne et romane.

On sait que le grand poéte italien etudia la jurisprudence à Montpellier et que, s' il faut en croire le témoignage de quelques auteurs, il y retoucha le célèbre roman de Pierre de Provence et de la jolie Maguelone. La *Société des langues romanes*, desireuse de contribuer á l' eclat de cette féte litteraire, offre un rameau d' olivier en argent qui será decerné à Vancluse le 19 juillet prochain á l' auteur du meilleur sonnet (inédit) en langue d' oc. Tous les dialectes du Midi de la France, ainsi que le catalan et le valencien, sont admis à concourir.

Les piéces por le concurs devront étre adresseés *franco*, en double exemplaire, et avant le 15 juin prochain, terme de rigueur, á M. le Secrètaire de la *Société pour l' étude des langues romanes*, à Montpellier, chaque exemplaire portera en téte un épigraphe repéteè dans un billet cacheté òu sera inscrit le nom de l' auteur.

NOVAS.

La Societat «El Círculo Vencedor» ha estrenat al Olimpo un drama en tres actes de un dels sócis, don Antoni Ferrer y Codina, titolat *La creu de Maria Lluisa*, y una pessa del mateix nomenada *Peró*.

En lo teatre del Tívoli s' ha verificat també la primera representació de la sarsuela catalana *Paraula de rey* lletra de D. Modest Busquets y música del mestre Manent.

—

Havem sabut s' estava publicant en Lleyda una obreta titolada «*Apuntes de historia de Lérida*» per D. Joseph Pleyan y de Porta, professor de instrucció primaria, la qual, segons noticia que se 'ns ha comunicat, contindrá en lo apéndix una nova edició de las *Consuetuts de Lleyda*, publicadas ja per lo eruditíssim P. Jaume Villanueva en lo idioma llatí en qu' aparen escritas (Viaje literario á las iglesias de España, t. 16.), qual edició tindrá una traducció á la vista, pero malaguanyadament será castellana com lo text de aquella obreta. De tots modos desitjariam conéxela pera fernos cárrech de son valor, ja que no 'ns ha sigut fácil apreciarlo, per no saber estiga posada á la venda en esta capital.

—

Ab lo títol de *Fugitivas* está á punt de veure la llum pública en esta ciutat un volúm de poesías castellanas de D. Joseph Martí Folguera.

—

Per cartas particulars sabem que en Palma de Mallorca deixará molts bons recorts la companyia drámática catalana que en aquell teatre funciona. Varias son las produccions, estrenadas en nostras taulas, que han rebut ja 'ls aplausos dels mallorquins. Entre altres han sigut molt ben rebudas á mes de las del Sr. Soler, *Lo Cor de roure* del Sr. Picó y l' *Honra, Patria y Amor* del Sr. Ubach y Vinyeta. Esperém dels poetas balears, ells que tant contribuexen al renaxement de nostre literatura, que no perdrán la magnífica ocasió que se 'ls hi presenta de lluir sos talents en las taulas escénicas fentnos, en justa correspondencia, al retornar la companyia catalana soborejar sas obras en los teatres d' esta ciutat.

—

Hem rebut lo tomo de las poesías premiadas en l' últim certámen de la societat literaria catalanista *La Misteriosa*. En un dels prócsims números nos ocuparèm d' ell detingudament.

Estampa de La Renaxensa, Montjuich del Bisbe, núm. 3.